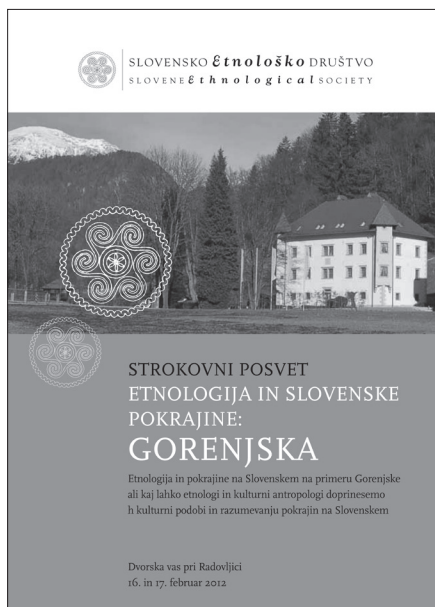

TITA PORENTA IN MOJCA TERCELJ OTOREPEC (UR.): Gorenjska. Etnologija in pokrajine na Slovenskem na primeru Gorenjske ali kaj lahko etnologi in kulturni antropologi doprinesemo h kulturni podobi in razumevanju pokrajin na Slovenskem; Slovensko etnološko društvo, Ljubljana 2012, 372 str. (elektronska knjiga)

V zborniku so objavljeni referati s strokovnega posveta, ki je v organizaciji Slovenskega etnološkega društva potekal 16. in 17. februarja 2012 v Dvorski vasi pri Radovljici. Gre za nadaljevanje društvenih aktivnosti pri razreševanju strokovnih vprašanj, povezanih z regionalizmom na Slovenskem, s katerimi so v društvu začeli že pred dvanajstimi leti. Leta 2002 je bil o tem namreč v Brežicah prvi strokovni posvet, sledila sta še posveta v Ravnah na Koroškem (2006) in v Ljubljani (2007). Na posvetih so bile doslej tako ali drugače obravnavane značilnosti in posebnosti treh regij oziroma pokrajin na Slovenskem: Posavje, Koroška in osrednja Slovenija oz. Ljubljana. Tokrat je prišla na vrsto Gorenjska, ki velja za zelo značilno slovensko pokrajino.

Programski odbor se je zahtevne teme o regionalizaciji Slovenije znova lotil po razmeroma dolgem premoru in z določene časovne distance. Ali in kako lahko etnologija prispeva k oblikovanju formalnih pokrajin na Slovenskem, je bilo osrednje vprašanje posveta, na katero je skušalo odgovoriti 23 referentov z različnih strokovnih področij. Zaradi številnih referentov

in sodelovanja priznanih strokovnjakov iz več različnih ustanov v organizacijskem in programskem odboru, je bil posvet nedvomno tudi organizacijsko zahteven.

Regionalizacija Slovenije danes ni več tako aktualno politično vprašanje, kot je bilo pred dvanajstimi leti, ko je društvo začelo s posveti o tej temi. Oblikovanje pokrajin v Sloveniji je bilo zelo polemično politično vprašanje pred letom 2007. Leta 1998 je bil pripravljen Predlog zakona o pokrajinah s tezami za normativno ureditev (ZPok). Do leta 2006 so bile sprejete spremembe ustave z vključitvijo pokrajin v ustavno ureditev Slovenije, s čimer je bila dana podlaga za ustanovitev pokrajin in zakonsko ureditev pokrajinske samouprave. Z začetkom izvajanja Kohezivne politike v Sloveniji 2007–2013 pa se je to vprašanje postopoma povsem umaknilo iz političnih razprav. Učinkovito črpanje sredstev iz Evropske unije prek izvajanja kohezivne politike je bilo za vsakokratno vlado in politične stranke v Sloveniji očitno prednostna naloga, pa tudi pomembnejša od strankarskega pregovarjanja o tem, ali bomo v Sloveniji imeli sedem, devet ali 13 pokrajin. Po letu 2007 je zato obveljala konformistična (zahteva EU po dveh kohezivnih regijah), sprva neformalna razdelitev Slovenije na zahodno in vzhodno kohezijsko regijo z 12 statističnimi regijami: Pomurska, Podravska, Koroška, Savinjska, Spodnjeposavska, Jugovzhodna Slovenija, Notranjsko-kraška, Osrednjeslovenska, Gorenjska, Goriška, Obalno-kraška in Zasavska. Takšna razdelitev je bila v osnovi določena že z Uredbo o standardni klasifikaciji teritorialnih enot leta 2000. V letu 2013 sta bili kohezivni regiji tudi formalno potrjeni, saj je bila njuna ustanovitev pogoj za črpanje sredstev iz EU v naslednjem finančnem in programskem obdobju 2014–2020.

Čeprav so politične razprave o pokrajinski razdelitvi Slovenije na ravni države v zadnjem obdobju nekoliko potihnile, pa je na lokalni ravni družbeni, kulturološki in socialni vidik razdelitve Slovenije na 12 statističnih regij ostal aktualen in zato

z etnološkega vidika strokovno zanimiv. Zanimivo je bilo, na primer, spremljati nastajanje regionalnih turističnih območij, ki so jih narekemale in uokvirjale statistične regije in v katerih se prebivalci niso vedno prepoznali. Zelo nazoren primer je bila v tem pogledu Jugovzhodna statistična regija, ki združuje tri zgodovinsko in kulturno različne pokrajine – Dolenjsko, Belo krajino in Ribniško-Kočevsko območje. Nosilci prizadevanj, da bi sprejeli skupno poimenovanje »Drugačna doživetja« za turistično območje in sprejeli skupni logotip v obliki petih jagod različnih barv, ki se spogledujejo s prazgodovinskimi steklenimi jagodami, ki jih hrani Dolenjski muzej, so imeli veliko težav, saj se v poimenovanju in logotipu niso prepoznale vse tri omenjene pokrajine. Takšnih in podobnih primerov (akcij) je v Sloveniji še več. Vsem pa je skupno, da so posledica trenutne regionalne razdelitve Slovenije, pri kateri sta bila v ospredju predvsem ekonomski in politični (upravno-administrativni), ne pa tudi zgodovinski in kulturni vidik.

Zbornik, v katerem je objavljenih 23 referatov, je vsebinsko razdeljen na pet sklopov, ki jih napovedujeta urednici v uvodnem prispevku. V njem poudarita tudi namen posveta, tj. osvetlitev razvoja etnologije na Gorenjskem in predstavitev značilnosti življenja na Gorenjskem. Posebej opozorita, da bi lahko v etnologiji videli eno izmed glavnih strok, ki zaradi dobrega poznavanja terena in ljudi na posamičnih območjih ter njihovega načina življenja dejavno pripomore k ustanovitvi formalnih regionalnih enot.

Uvodni referat »Nastanek pokrajinskih poimenovanj prebivalcev slovenskega ozemlja« je prispeval dr. Boris Golec z Zgodovinskega inštituta Milka Kosa ZRC SAZU. Ugotovil je, da je bila vsakokratna regionalna razdelitev Slovenije predvsem posledica politike in ne toliko predstav prebivalstva o njegovi regionalni pripadnosti glede na jezik in druge značilne kulturne pojave. Pokrajinska poimenovanja Gorenjcev, Dolenjcev, Notranjcev, Štajercev,

* Mag. Dušan Štepec, univ. dipl. etnol. in kult. antropol., prof. umet. zgod., konservatorski svetovalec, ZVKDS OE Novo mesto. 8000 Novo mesto, Skalickega ulica 1, dusan.stepec@zvkd.si.

Korošec, Primorcev in Prekmurcev so bila oprta na nekdanje politično-upravne enote od srednjega veka vse do začetka 20. stoletja. Avtor je analiziral in odgovoril na osrednje vprašanje, ki si ga je programski odbor zastavil na posvetu: Kaj lahko etnologi in kulturni antropologi prispevamo h kulturni podobi in razumevanju pokrajin na Slovenskem? Naš odgovor bi lahko bil, da veliko, in sicer v smislu prikaza heterogenosti regije, vpliva upravno-administrativno določenih regij na življenje lokalnih skupnosti ter v smislu kritične analize vpliva vsakokratne politike in ostalih vzvodov moči pri oblikovanju identitetnih simbolov regije. Nedvomno pa bi bilo pomembno samoreflektivno ugotoviti, koliko smo etnologi in kulturni antropologi prispevali k izoblikovanju »stereotipne« podobe Gorenjski kot posebni pokrajini. Zelo pomembno bi bilo tudi analizirati rezultate dosedanjih etnoloških posvetov o regionalizaciji Slovenije.

V prvem sklopu – Zgodovinski in etnološki vidiki preučevanja pokrajin na Slovenskem – so objavljeni trije referati. Dr. Petra Leben - Seljak in prof. dr. Alojz Demšar, zasebna in ljubiteljska raziskovalca, predstavljata izkušnje svoje dolgoletne raziskave o zgodovini hiš na Žirovskem, Sovodenskem in Lučinskem. Delno sta svoje rezultate že objavila leta 2010 v knjigi *Knjiga hiš na Žirovskem*. Z raziskavami nadaljujeta na Sovodenskem in Lučinskem. Zanimala ju je metodologija, s katero bi uspela interpretirati, katere današnje kmetije na teh območjih so naslednice posestnih enot Loškega gospostva. Na povezavo posestnih enot Loškega gospostva z današnjimi kmetijami se jima je posrečilo pokazati s pomočjo rektifikacijskih števil, ki so vpisane v terezijanskem in jožefinskem katastru ter v zemljiški knjigi Loškega gospostva. Metoda jima je omogočila pogled v zgodovino posamičnih posestev od 16. stoletja naprej. Dr. Vito Hazler, profesor z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo, v razpravi »Na Gorenjskem je fletno! Pogledi na Gorenjsko in Kranjsko iz Spodnje Savinjske doline in drugih krajev« predstavi etnološki pristop k preučevanju in interpretaciji območij, regij in njihovih meja kot izziv za nadaljnja etnološka raziskovalna prizadevanja. Poudarja izkušnjo dojemanja Gorenjske in Gorenjcev s strani Spodnjėsavinčanov v času od 2. polovice 19. stoletja do 2. svetovne vojne. To obdobje je bilo zaradi razvoja hmeljarstva v Spodnjėsavinjski dolini gospodarsko iz-

jemno uspešno in je Spodnjėsavinčanom omogočilo zelo bogate stike s sosednjimi Kranjci (*Gorenjci*) na gospodarskem, kulturnem in religioznem področju. Verena Štekar - Vidic, direktorica Muzejev radovljiske občine, predstavlja njihova prizadevanja pri vključitvi obnovljenega mestnega jedra Radovljice v muzeološko prezentacijo v obliki uličnega muzeja; konkretno gre za poskus muzeološke prezentacije stavb in življenja v Radovljici iz časa Antona Tomaža Linhartar.

V drugem sklopu – Naravna in kulturna dediščina Gorenjske – so objavljeni štirje prispevki. Tea Lukan Klavžar, vodja Oddelka za prostor v Triglavskem narodnem parku, govori o vlogi upravljavca Triglavskega narodnega parka pri spoznavanju in ohranjanju kulturne dediščine. Ohranjanje registrirane nepremične kulturne dediščine v parku (365 enot) bo namreč ena od pomembnih nalog novega upravljalvskega načrta (2012–2020), ki sicer še ni izdelan, vendar pa se država in uprava parka trudita, da bi bil čim prej pripravljen in sprejet. Življenje na območju Triglavskega narodnega parka obravnava tudi dr. Špela Ledinek Lozej, asistentka iz Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Raziskovalna postaja Nova Gorica. V besedilu »Planšarstvo. Predstavitev primera paše in predelave mleka v visokogorski bohinjski planini Krstenica« poudarja značilnosti selitvene (transhumantne) oblike visokogorske živinoreje in predelave mleka (planšarstva) na primeru planine Krstenica v Bohinjskih planinah. Premično kulturno dediščino (»Kmečko poslikano pohišstvo na Gorenjskem«) obravnava mag. Tatjana Dolžan Eržen, kustosinja iz Gorenjskega muzeja. Predstavi skrinje in drugo poslikano pohišstvo, ki ga hrani Gorenjski muzej v za slovenske razmere izjemno bogati zbirki poslikanega pohišstva, ki jo je ustvarila kustosinja Anka Novak in obsega okrog 190 kosov najrepzentativnejših primerkov poslikanega pohišstva na Gorenjskem. Tudi Mojca Šifer Bulovec, kustosinja v Loškem muzeju Škofja Loka, opozarja na bogato premično kulturno dediščino, ki jo hranijo gorenjski muzeji. V poglavju »Zbirke obrti v Loškem muzeju Škofja Loka« piše o zgodovini nastajanja zbirk obrti in njihovem sedanjem stanju po dopolnitvah in prenovi med letoma 1997 do 2010. Tretji sklop – Pokrajinske in krajevne značilnosti kulture in identitete prebivalcev Gorenjske – je z osmimi prispevki najboljšežnejši v zborniku. Nataša Kokošinek, bi-

bliotekarka v Občinski knjižnici Jesenice, predstavlja domoznansvo kot vedo in značilnosti domoznanskega gradiva, ki ga hranijo osrednja gorenjska knjižnica Mestna knjižnica Kranj in druge splošne knjižnice na Gorenjskem (Občinska knjižnica Jesenice, Knjižnica Antona Tomaža Linhartar, Knjižnica dr. Toneta Pretnarjar in Knjižnica Ivana Tavčarjar Škofja Loka). Ddr. Marija Stanonik, znanstvena svetnica iz Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU, obravnava značilnosti slovstvene folklorizacije Gorenjske in jih primerja z izhodišči Gastona Bachelardar v delu *Poetika prostora*, v katerem je Bachelard trdil, da je dimenzija prostora pri poeziji pomembnejša od dimenzije časa, česar pa avtorica pri analizi gradiva slovstvene folklorizacije Gorenjske, ki je bilo objavljeno v *Zbirki Glasovi*, ni mogla potrditi. Ugotovila je namreč, da ob motivih prostora ni mogoče govoriti o poetiki, saj so nezamenljiva konstituenta posameznih vrst povedk. Zdenka Torkar Tahir, muzejska svetovalka iz Gornjesavskega muzeja Jesenice, v članku »Odkrivanje kulturnih značilnosti in lokalne identitete z zbiranjem in objavo spominov Jeseničanov v okviru študijskega krožka Kako so včasih živeli?« predstavlja projekt Raziskovanje kulturne dediščine v lokalni skupnosti, ki poteka pri Ljudski univerzi Jesenice pod mentorstvom etnologinjar iz Gornjesavskega muzeja Jesenice in Občinske knjižnice Jesenice. S projektom so začeli leta 2006 in še traja. Dosedanje delo s 131 prispevki 103 avtorjev je objavljeno v šestih publikacijah. Pri projektu je bilo pomembno etnološko terensko delo, v katero so bili dejavno vključeni krajanjar kot zapisovalcjar ali pripovedovalcjar ustne oziroma žive kulturne dediščine. Dr. Jožica Škofic, znanstvena svetnica iz Inštituta Frana Ramovšar ZRC SAZU, v članku »Gorenjsko narečje kot kulturna dediščina« namenja pozornost temu narečju kot delu nacionalne nematerialne kulturne dediščine, ki se zaradi spreminjajočih se družbenih razmer nenehno spreminja in prilagajajar sporazumevalnim potrebam govorcev. Dr. Bojan Knific, samostojni strokovni svetovalec za folklorno dejavnost na Javnem skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnostjar, v referatu »Slovenskost pripadnostnega kostumiranja Gorenjcev« predstavlja značilnosti oblačenja Gorenjcev od 2. polovice 19. stoletjar. Gorenjsko oblačenje uvrščajar v alpsko oblačilno območje. Pri oblikovanju pripadnostnega kostumiranja Gorenjcev je po njegovem zelo pomembno vlogo

odigral tisk kot medij, ki je ustvarjanje podob širil med ljudi. Tomaž Simec, etnolog in kulturni antropolog, pokaže na povezavo med plesiščem in pokopališčem v župniji sv. Mihaela na Dovjem, in sicer v povezavi z delovanjem tamkajšnjih fantovskih skupnosti. Predniki, pokopani na pokopališčih, so člen povezovanja fantov v fantovske skupnosti in skupine deklet, med katerimi so imeli fantje pravico izbrati svoje potencialne neveste. Poudarjene so značilnosti lokalne endogamije, ki je veljala v župniji sv. Mihaela na Dovjem. Ob tem članku velja pripomniti, da je bila lokalna endogamija znana tudi drugod na Slovenskem; obravnavala jo je, na primer, tudi etnologinja dr. Irena Rožman pri preučevanju poročnih strategij župljanov Velikih Brusnic pod Gorjanci pri Novem mestu (2007), vendar Tomaž Simec primerjalnih vidikov ne obravnava. Saša Florjančič, višja kustosinja iz Muzeja Radovljiške občine – Kovaški muzej Kropa, v članku »Preučevanje življenja v Kropi in Kamni Gorici v 20. stoletju« predstavlja doslej opravljene raziskave življenja v Kropi in Kamni Gorici, ki so bile objavljene v muzejskem glasilu Kovaškega muzeja v Kropi *Vigenjc* (izhaja od leta 2001). Doslej je kroparski muzej s pomočjo strokovnjakov iz drugih muzejev in raziskovalnih ustanov raziskovalno obravnaval prvo polovico 20. stoletja, ki jo je zaznamovalo predvsem delovanje Kovinarske zadruge. Kroparski muzej načrtuje nadaljevanje raziskav življenja v Kropi in okoliških krajih v drugi polovici 20. stoletja. Tretji vsebinski sklop sklepa Marija Cvetek, upokojena bibliotekarka in etnologinja, z referatom »Drevesa in grmi v bohinjškem folkloru« predstavi značilnosti bohinjškega folklornega slovstva, v katerem nastopajo posamezne drevesne vrste in grmovnice, s katerimi je bil bohinjški človek najbolj povezan ob vsakdanjem delu in preživetju in je v njih spoznaval njihovo kozmobiološko simboliko in skrivnostne obrambne moči. Četrty vsebinski sklop – Predstavitev na Gorenjskem delujočih organizacij, ki se s svojimi programi povezujejo z etnološko stroko in gorenjski ljubitelji etnologije – sestavljajo trije referati, ki so jih prispevale tri razvojne agencije, ki delujejo v gorenjski statistični regiji. Franja Gabrovšek Schmidt, vodja projektov iz Regionalne razvojne agencije za Gorenjsko, BSC Poslovno podporni sistem d.o.o. iz Kranja, v članku »Kulturna dediščina in regionalni razvoj« predstavi delo te agencije, ki se

med drugim ukvarja tudi z vodenjem projektov na področju kulturne dediščine. Nanažane so izkušnje in rezultati čezmejnih in mednarodnih projektov, ki so jih izvajali ali jih še izvajajo na območju gorenjske statistične regije in v Lokalni akcijski skupini (LAS) Gorenjska košarica. Sledi referat »Hišna imena na Gorenjskem« Klemna Klinarja, višjega področnega svetovalca iz Razvojne agencije Zgornje Gorenjske. V njem spregovori o izročilu hišnih imen na Gorenjskem kot delu nesovne kulturne dediščine. V tej povezavi predstavi izsledke projekta LEADER o zbiranju hišnih imen na Gorenjskem, ki ga je izvajala njegova agencija v okviru LAS Gorenjska košarica. Zadnji je prispevek Marije Demšar in Ane Pintar, koordinatork čezmejnega projekta DUO Kunsthandwerk iz Razvojne agencije Sora. »Projekt DUO Kunsthandwerk – prispevek k ohranjanju in promociji rokodelske kulturne dediščine« je imel za cilj ohranjanje rokodelske kulturne dediščine, prenos rokodelskih znanj na mlajše generacije, spodbujanje rokodelcev k ustvarjanju in razvijanju novih kakovostnih rokodelskih izdelkov ter seznanjanje širše javnosti s pomenom rokodelstva. Zbornik sklepa Dodatek, v katerem so objavljeni trije referati, v katerih avtorice podajajo pogled na dediščino z vidika institucionalnega varstva premične, nepremične in nesovne dediščine na Gorenjskem. Mag. Tita Porenta, kustosinja Mestnega muzeja Radovljica, predstavlja program, ki ga Slovensko etnološko društvo od leta 2004 izvaja z ljubiteljskimi zbiralci muzejskih predmetov na Gorenjskem, da bi pomagalo ljubiteljem pri zbiranju, ohranjanju in interpretaciji muzejskih predmetov v njihovih zbirkah. Mojca Tercelj Otorepec, konservatorica kranjske območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, predstavlja delo Delovne skupine etnologov konservatorjev pri Slovenskem etnološkem društvu, ki sicer deluje v okviru Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije in povezuje vse etnologe konservatorje v varstveni službi. V drugem delu predstavi tudi seznam vseh etnoloških kulturnih spomenikov na Gorenjskem. Adela Pukl, kustosinja iz Slovenskega etnografskega muzeja, opozori na delo Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine. Od leta 2011 je namreč Slovenski etnografski muzej usklajuje delo za register žive dediščine. Z Gorenjskega sta doslej vanj vpisani dve enoti, in sicer Škofjeloški pasijon in Večstopenjska planinska paša v

Bohinju in okoliških planinah in travnikih. Ob prebiranju referatov ne moremo mimo splošnega vtisa, da delujejo nekoliko nehomogeno, čeprav je zbornik sicer smiselno strukturiran z vsebinskimi razdelki. Kljub trudu uredniškega odbora, da bi problematiko zajeli čim širše in z različnih vidikov, je verjetno ravno ta želja onemogočila jasnejše odgovore in odpiranje morebitnih dilem o vlogi in pomenu Gorenjske kot ene izmed regij na Slovenskem, kot jo vidijo etnologi. Med objavljenimi referati pogošamo morebitne antropološke vidike regionalizacije, ki jih napoveduje sam naslov zbornika. Zanimivo je tudi, da referati razen deloma v dveh primerih (B. Golec, V. Hazler) ne odgovarjajo, kako in kje konkretno lahko etnologija prispeva k oblikovanju ustrežnejše pokrajinske oziroma regionalne razdelitve Slovenije. To težavo razberemo tudi iz sklepev posveta, ki so bili objavljeni v *Glasniku Slovenskega etnološkega društva* (Hazler idr. 2012), kjer se od dvajsetih sklepov le dva (8. in 13.) konkretno dotikata osnovnega vprašanja posveta. Poudariti velja, da v prispevkih nihče ne omenja poskusa etnološke regionalizacije Slovenije dr. Vita Hazlerja in dr. Janeza Bogataja, ki sta jo predstavila v 10. knjigi *Enciklopedije Slovenije* že leta 1996 (Gams idr. 1996). V njej sta na podlagi etnoloških posebnosti in lastnosti določila kar 96 etnoloških pokrajin, od teh samo na Gorenjskem prek 12. S tem sta nakazala, da je Gorenjska z etnološkega vidika izredno heterogena pokrajina. Prispevki v zborniku tudi ne sledijo povsem osnovnemu izhodišču, ki sta ga urednici zbornika poudarili v uvodnem prispevku, zato iz referatov ni mogoče zvedeti, v čem bi bila lahko etnologija ena od glavnih strok, ki bi dejavno pripomogla k ustanovitvi formalnih regionalnih enot na Slovenskem. Iskanje konkretnih odgovorov na to in druga vprašanja bo morda tema kakšnega od naslednjih posvetov in katere od izdaj Slovenskega etnološkega društva.

Vira

GAMS, Ivan idr.: Regionalizacija. V: *Enciklopedija Slovenije*. Zv. 10. Pt-Savn. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996, 145–148.

HAZLER, Vito idr.: Etnologija in slovenske pokrajine. Gorenjska. Glavni sklepi posveta. *Glasnik SED* 52/1, 2, 3, 4, 2012, 190–191.